

Mere natur i byen

En guide med konkrete input til at komme i gang

Indhold:

Blomsterenge – blomsterrige græsarealer	s. 2
Træer og buske	s. 6
Gamle træer og store stammer	s. 7
Kvashegn	s. 9
Volde	s. 10
Sten	s. 11
Vand	s. 12
Fugle	s. 14

Blomsterenge – blomsterrige græsarealer

I naturen finder man blomsterrige og insektrige græsarealer på overdrev og enge. Overdrev er tørre områder, der gennem årtier eller århundreder er anvendt til afgræsning med husdyr. Den vedvarende græsning uden gødsning har betydet, at jorden efterhånden er blevet udpint, og at græsserne efterhånden er trængt tilbage. Overdrev ligger især på skrænterne ned mod ådalene. Enge er typisk arealer, som ligger langs vandløb og vådområder. Enge er enten afgræssede med dyr eller drevet med høslet, så vegetationen holdes nede og områderne sikres mod tilgroning med buske og træer.

Med inspiration fra naturlige enge og overdrev kan man omdanne græsplæner eller bar mark til blomsterrige græsarealer

Det kan tage lang tid at omdanne græsplænen til et blomsterrigt græsland. Man må være tålmodig! Til gengæld kan man glæde sig over, at der år for år kommer flere blomstrende urter og flere insekter, bl.a. sommerfugle, i det omlagte areal.

Græsplæner med mange blomstrende urter

Er jordbunden sandet og græsplænen ikke gødet, kan der allerede være mange forskellige urter i plænen, og når urterne blomstrer, kan de tiltrække mange insekter, bl.a. bier, svirrefluer og sommerfugle. I så tilfælde kan man nøjes med yderligere at udpine plænen for næringsstoffer ved at slå plænen en gang eller to hvert år og opsamle og fjerne græsset fra området. I løbet af en årrække vil der indfinde sig flere urter, og med den rette pleje vil plænen efterhånden ligne et naturligt artsrigt overdrev med mange forskellige planter og insekter.

Se i løbet af den første sommer, hvor I lader græsset gro, hvilke blomstrende urter, I har i plænen. Ved hjælp af appen Seek kan I tage billeder af urterne og sandsynligvis få bestemt navnene på dem. I kan også forsøge med appen Arter, hvor naturinteresserede måske kan give navnet på planterne.

Græsplæner med få blomstrende urter

De fleste græsarealer i byerne er imidlertid gødede og indeholder meget næring og få blomstrende urter. Her kan det være svært at få nye plantearter til at spire og etablere sig, fordi græsset er for tæt. I stedet kan man anlægge et eller flere bede med urter fra overdrev og enge.

Find et tørt og solrigt sted på arealet. Fjern græstørven, hvad enten det er på et areal på under 1 m² eller over 1000 m². Bedst er det derefter at grave den næringsrige muldjord væk til en dybde på 10-15 cm og erstatte den med næringsfattigt grus eller sand, som evt. kan opblandes med den underliggende muld. Alternativt kan man undlade at tilføre sand eller grus, men må i så fald forvente, at der spirer flere frø af uønskede planter sammen med de udsåede frø.

Hvis du skal ud og købe sand eller grus til det vilde bed, så søg efter "bakkesand", "bakkegrus" eller "harpet sand". Hvis I sår på bar mark, kan I få et blomsterrigt græsareal i løbet af på blot et par år.

Anlæg af nye blomsterrige græsarealer

Hvis I vil anlægge nye blomsterrige græsarealer på bar mark, f.eks. omkring en erhvervsvirksomhed eller på et fællesareal i forbindelse med et boligbyggeri, kan I fjerne muldlaget og så direkte i råjorden, eller I kan bevare muldjorden og harve jorden sommeren igennem og dermed holde den fri for fremspirende ukrudt, inden I udsår blomsterfrø og frø af tueformede græsser. Både når I sår i råjord og muldjord, kan I så en frøblanding med ca. 50 % blomsterfrø og ca. 50 % frø af tueformede græsser. De tueformede græsarter levner mere plads til de blomstrende urter end græsser med udløbere, som ellers typisk bruges i traditionelle græsplæner.

Læs mere om anlæg af nye blomsterrige græsarealer i et inspirationsark til arealforvaltere om udsåning af vilde planter:

<https://mst.dk/media/190999/inspirationsark-taenk-foer-l-saar.pdf>,

og i Vejdirektoratets hæfte "Frøblandinger":

https://www.vejdirektoratet.dk/sites/default/files/2021-06/Fr%C3%B8blandinger%20vejledning_wcag.pdf

og i artiklen "Fra pløjemark til blomsterrigt overdrev på to år":

<https://docplayer.dk/113764118-Fra-ploejemark-til-blomsterrigt-overdrev-paa-to-aar.html>

Blomsterfrø

Så blomster, som er almindelige på jeres hjemegn, og som er insektvenlige.

Bemærk: Frø fra de blomster, vi sår, kan spredes i den lokale natur og forurene den. Undgå derfor at udså frø, som er fremmede for eller sjældne i den lokale natur.

Undgå at så frø fra de almindelige plænegræsser som almindelig rajgræs, eng-rapgræs og rød svingel, som har udløbere og hurtigt lukker af for andre arter. I kan eventuelt udså tueformede græsser som fåresvingel, vellugtende gulaks og kamgræs.

Undgå også for mange fra ærteblomstfamilien, da de samler kvælstofgødning i jorden.

Vores Vilde Vejle har udarbejdet en liste, kaldet Vejle Frøblanding, med lokale, almindelige planter, som giver pollen og nektar til insekter, eller som er værtsplanter for sommerfuglelarver:

Almindelig kællingetand, bidende ranunkel, hvid okseøje, dagpragtstjerne, almindelig knopurt, kongepen, lancetbladet vejbred, blåhat, almindelig brunelle, almindelig røllike, gul snerre, løgkarse, vellugtende gulaks, almindelig kamgræs, fåresvingel, vild gulerod, harekløver samt rødknæ.

Disse planter er alle to- eller flerårige, og de blomstrer først efter det andet år. Hvis I ønsker et blomsterflor allerede det første år, kan I supplere med frø af enårige arter som korn-valmue og kornblomst.

Indsamling af frø

I kan samle frøene f.eks. langs grøftekanter og på overdrev og enge. Husk at spørge ejeren af arealet inden indsamling, hvis det er et privat område. Brug appen Seek for at finde arter fra Vores Vilde Vejles liste. I kan samle de modne frø i sensommeren og om efteråret. Planternes frø er modne, når de er brune/sorte og let slipper eller falder ud af frøstandene. Frøene skal opbevares tørt, køligt og ikke lufttæt f.eks. i en tepose eller i et kaffefilter, indtil de skal bruges.

Birk og Barfod sælger frø fra mange af arterne på Vores vilde Vejles liste:

<https://www.birkogbarfod.dk/kategori/enkelte-arter>

En frøblanding med frø fra Vores vilde Vejles liste kan muligvis købes på Økoariet i løbet af foråret. Endelig har Vores Vilde Vejle indsamlet frø, som en gartner er i gang med at opformere. Så vi håber på, at I fra efteråret 2023 kan få begrænsede mængder af frø fra lokale planter, hvor frøene er indsamlet i Vejle Kommune.

Såbede, såtidspunkt og såmetode

Bedet fræses og/eller rives, så jorden er jævn og får en finkrummet struktur. Det er optimalt at så i efteråret fra august til oktober, men det er også muligt i foråret fra marts til maj, helst lige før en fugtig periode. Hvis regnen udebliver, kan man evt. vande hver 2. eller 3. dag.

I sår 2-8 g frø pr m². Man kan med fordel blande frøene op med sand for at få dem sået mere jævnt. Små bede i græsplæner kan sås i hånden, men på større arealer må man anvende en lille såmaskine.

Første års pleje af bedene

Hvis der kommer høje, næringskrævende ukrudtsplanter, f.eks. mælde, agertidsel og stor nælde, i bedene de første år, må I fjerne planterne inkl. rødderne, for at de ikke udkonkurrerer de små blomstrende urter.

Pleje af græsarealer

Græsarealerne er sjældent så store, at de som enge og overdrev kan plejes af kvæg og heste, så i stedet må de slås, og det afklippede græs må opsamles og fjernes.

Næringsrige plæner slås i begyndelsen af maj måned, så høje græsser og høje næringskrævende urter ikke skygger for de lave blomstrende urter. Der slås i 6-10 (evt. op til 20) cm's højde, så græsserne slås, uden at de lavere urter skades. Der slås igen først på efteråret i 6-10 cm's højde, når urterne har smidt deres frø. Til glæde for overvintrende insekter kan I evt. vente med at slå dele af plænen til det tidlige forår. Næringsfattige plæner kan man nøjes med at slå i efteråret.

Har I en stor plæne, kan det være en god ide at lave slåede stier gennem plænen, så I kan nyde de blomstrende urter tæt på.

Har I et stort areal med blomstereng, kan I f.eks. henvende jer til dyreholder Simon Lykke. Han kan tilbyde brug af husdyr

Læs mere:

Se frøfirmaet Nykildes grundige vejledning i såning og pleje af blomsterrige græsarealer:

<https://nykilde.dk/info/vejledning-til-etablering-af-arealer-med-froesaaning.31147/>

Vores vilde Vejle har lavet en folder "Natur i byen" med omtale af en række grundejerforeninger og industrivirksomheder, et høsletlaug og Vejle kommune, som er ved at skabe mere natur på deres græsarealer i byen. Folderen beskriver 10 projekter og anviser kontaktpersoner.

I kan se omtalen af de 10 projekter her:

<https://www.vejle.dk/borger/mit-liv/natur-og-udeliv/vilde-vejle/natur-i-byen/>

Træer og buske

Samtidig med at de giver læ og skygge, kan hjemmehørende træer og buske skabe større biodiversitet i haver og parker, i industriområder og i boligområdernes fællesarealer. Insekter og fugle har gennem århundreder lært at udnytte de hjemmehørende træer og buske til føde og redebyggeri. Insekter, især bier og svirrefluer, finder pollen og nektar i blomstrende træer og buske. Mange fugle finder skjul og redeplads i tætte krat, og fugle som stære og drosler lever om efteråret af frugter fra f.eks. hyld og tjørn. Udenlandske træer og buske er kun værtsplanter for få danske insektarter, og de har derfor heller ikke den store betydning for insektædende fugle og biodiversiteten generelt.

Hvilke arter kan I plante?

Hvis der er plads, kan det være en god ide at plante mange forskellige arter, så I kan tiltrække mange forskellige arter af insekter og fugle året igennem. Træerne og buskene kan samtidig give læ for vinden og skabe små rum til ophold på store græsarealer. Træerne og buskene kan plantes i hegn, i krat eller i små lunde med buske yderst og træer i midten.

I kan f.eks. plante fuglekirsebær, skovæble, almindelig hvidtjørn og slåen, som tiltrækker mange insekter, seljepil, som blomstrer tidligt om foråret og er særligt værdifuld for insekterne, og almindelig røn, almindelig hvidtjørn og almindelig hyld, som tiltrækker bærædende fugle om efteråret, og almindelig gedeblad, som slynger sig op ad andre buske og bestøves af natsværmere.

Men der er andre muligheder. Miljøministeriet har udgivet hæftet "40 danske træer og buske". I hæftet omtales bl.a. træernes og buskenes samspil med fugle og bier:

<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=40+danske+tr%C3%A6er+og+buske>

Plantning

Det er bedst at plante træer og buske i efteråret. I foråret kan der være risiko for frost, som vil skade de unge planter, og om sommeren kan det være for tørt. I kan i øvrigt få konkrete råd til plantning i det havecenter, hvor I køber træerne og buskene.

Gamle træer og store stammer

Træer, som får lov til at blive gamle, udvikler sig til veterantræer og kan være hele økosystemer i sig selv. Her kan der blandt andet være opstået indre hulheder eller sårskader, som giver træerne en særlig værdi som levested for rigtig mange plante- og dyrearter, f.eks. for hulrugende fugle og pattedyr og for de biller og svampe, som lever af det porøse træ i de gamle stammer.

Gamle døde træer og store stammer udgør særligt værdifulde steder for en mangfoldig natur. Døde træer nedbrydes af andre grupper af organismer end dem, som nedbryder grene og blade i kvasbunker, og derfor kan de to levesteder ikke erstatte hinanden. Desuden tilbyder gamle træer levesteder, som ikke findes på yngre træer.

Gamle træer

Hvis der er et ældre træ på dit areal, er det værd at passe ekstra godt på det.

Man kan passe på sit gamle træ ved at understøtte træets naturlige aldringsprocesser. Lad træet forfalde ved at lade sår fra beskæring stå urørte og undgå at fjerne døde grene, når de naturligt går ud.

Hvis dele af træets grene begynder at udgøre en risiko for bygninger eller forbipasserende, kan de udsatte grene sikres af fagfolk ved hjælp af "kronestabilisering". På denne måde kan de svage grene sikres med tov eller stropper til andre dele af træet.

Hvis det vurderes at sikringen ikke er tilstrækkelig, så fjern kun de grene, der er til fare. De afskårne grene kan eventuelt lægges på arealet og danne et flot skulpturelt element. Træets tilstand vurderes løbende. Hvis det ikke er muligt at bevare træet i dets fulde højde, så lad stammen stå tilbage, hvis muligt i flere meters højde.

Stammen kan blive en grøn skulptur på arealet ved at lade klatreplanter gro op af den. Der kan også sættes fuglekasser op af stammen, og på den måde vil træet forblive et vigtigt levested for mange arter.

Store stammer

Som beskrevet har dødt træ stor betydning for biodiversiteten. Det gælder, uanset om træet står eller ligger. Er man ikke så heldig at have store gamle træer på sit areal, kan man i stedet flytte store stammer ind på arealet. Især stammer fra løvfældende træer såsom bøg og eg skaber gode levesteder for mange arter, men generelt skaber dødt træ værdi på vilde arealer, så længe det kommer fra hjemmehørende træarter.

Stammerne må gerne have en diameter på 40 cm eller mere. Se også efter stammer med hulheder, svampe og mosser voksende på sig eller rådne dele. Stammerne kan placeres i skyggen, evt. i en fordybning, så de har god kontakt med jorden og ligger stabilt, så børn sikkert kan kravle op og balancere på dem.

Anskaffelse

Indimellem kan man være heldig at finde store gamle stubbe på genbrugspladsen. Ellers kan man spørge ejeren af den nærmeste privatejede skov eller savværk, om det er muligt at købe store stammer af dem. Nogle gange kan man tilmed være så heldig, at de vil hjælpe med at transportere dem ud på arealet. Det kan være en god ide at spørge i lokale Facebook-grupper eller se på "Den blå avis", hvor der ofte er store stammer til salg. Naturstyrelsen sælger også brænde- og sankekort, som giver ret til at samle eller fælde træ i skoven. Hos Naturstyrelsen kan man også købe afmærkede stammer, der er fældet. Se, om der er noget til salg nær dig ved at følge linket herunder:

<https://naturstyrelsen.dk/drift-og-pleje/salg-og-udleje/braende-og-sankekort/>

Få mere viden om emnet her:

Artiklen "Mikrohabitaterne i det døde ved" fra magasinet Grønt Miljø:

<http://grontmiljo.dk/mikrohabitaterne-i-det-doede-ved/>

Folderen "Vilde Haver" fra Fredericia kommune:

<https://www.fredericia.dk/system/files/cp-documents/c81c14db-edb9-ec11-a3af-00505688ca1d.pdf>

Kvashegn

Kvas giver levesteder for mange smådyr. Det kan lægges i en stor bunke, men der er mere styr på det, når der etableres et kvashegn. Det er en god måde at komme af med sit haveaffald, så kørsel til affaldspladser undgås. Når kvaset formulder, er det god næring til havens bede.

Etablering

En passende bredde på et kvashegn er fra ½ til 1 m. Hvis det er smallere, er det svært at fylde hegnet med kvas. Længden kan være helt, som det passer i haven, og hegnet kan enten laves lige eller slynget. Hvis det vælges at slynge hegnet, er det bedst i store buer. Hvis buerne bliver for små, kommer hegnet bare til at se skævt ud. Der bankes pæle i med 1 til 1½ m's afstand. De kan enten sættes over for hinanden med en afstand bestemt af den ønskede bredde på hegnet eller sættes forskudt. Det er lettest at fylde hegnet med kvas, når pælene er forskudt, men nogle vil mene, at det ser mere ordentligt ud, hvis pælene sættes over for hinanden. Højden på hegnet anbefales at være mindst 60 cm; et lavere hegn vil ikke fremstå som et egentligt hegn. Det bør ikke laves højere end 1½ m; et højere hegn vil nemt blive ustabil. Efterfølgende kan man klippe grene, der stikker ud af hegnet af, så formen bliver mere stram.

Til stolper anbefales det at bruge ubehandlet træ, da alle imprægneringsmidler til træ er mere eller mindre giftige. Billigst er gran eller fyr, der kan holde fra 5 til 8 år. Stolperne kan forholdsvis nemt udskiftes, når de ikke holder længere. Dyrere materialer er lærk, der kan holde mere end 10 år, eg, der kan holde over 20 år, og robinie, der kan holde mere end 30 år.

Alle afklippede grene kan lægges i kvashegnet og også materiale som f.eks. staudetoppe. Undlad dog at lægge invasive arter, især japansk pileurt, der kan slå rod fra stænglerne. De tykkeste grene lægges ude i siderne, og alt materialet lægges i hegnets længderetning. Efterhånden som hegnet fyldes, skal det komprimeres. Det gøres nemmest ved at hoppe eller trampe i det. Med tiden falder materialet sammen, og der kan efterfyldes med nyt kvas. Komprimering af hegnet ved efterfyldning skal ske om vinteren, hvor der ikke er dyr i hegnet. Det helt formuldede materiale i bunden af hegnet kan graves ud og bruges som kompost.

Læs om kvashegn her:

[Sådan bygger I et kvashegn - Danmarks Naturfredningsforening](#)

[Trin for trin: Byg et kvashegn | Haveselskabet](#)

<https://www.okologienshave.dk/kvashegn>

Volde

På volde er der bedre mulighed for at få vilde blomster til at etablere sig end på et fladt stykke jord. Hvis der desuden er noget bar jord på volden, bliver den også hjemsted for mange insekter.

Anlæg af volde

En vold skal helst vende med skråningerne mod nord og syd for at få forskellige klimaforhold på hver side af volden. Det er oplagt at lave en vold, hvis man har jord til overs fra f.eks. etablering af en sø eller fra et byggeprojekt. Det er godt at have noget solidt materiale inde i volden, så den ikke skrider, som f.eks. ikke-forurenedede murbrokker. Alternativt kan den bygges op i lerjord. Øverste lag skal helst være næringsfattig jord, for at der kommer til at vokse mange forskellige vilde planter. Hvis man kun har muldjord til rådighed, kan man blande den med sand.

Beplantning

Man behøver ikke så vilde planter, men kan i stedet vente at se, hvad der kommer af sig selv. Hvis man har brug for at holde på jorden eller gerne hurtigt vil have vilde planter, kan man udså hjemmehørende vilde blomster, se listen under "Blomsterenge".

Bar jord

En del insekter har brug for solbeskinnede partier med bar jord, hvor de graver gange og lægger deres æg. Det vil være gavnligt for de insekter, der har brug for at grave sig ned i jord for at yngle, at noget af volden holdes fri for beplantning. Det er bedst at friholde områder på den sydvendte del af volden, og gerne med partier med en del sand i overfladen. Selv om der kommer lidt spredt plantevækst på sandet, vil insekterne godt kunne finde ned mellem planterne for at grave deres gange.

Læs om volde her:

[Jordvold - Danmarks Naturfredningsforening](#)

[skab-mere-vild-natur-hvor-l-bor_vildhavementor.pdf \(holbaek.dk\)](#)

Sten

Sten er et vigtigt element, når man vil tilføre flere levesteder til et område. Sten bliver hurtigt opvarmet af solen og holder på varmen i lang tid. Det gavner især vekselvarme dyr som sommerfugle og firben, der har brug for at suge varme til sig. Store sten og stendiger hæver sig over arealets øvrige niveau og er derfor naturligt tørrere og lunere, og de fungerer perfekt som redested for bier og som overvintringssted for salamandre og frøer. Sten kan placeres på rigtig mange forskellige måder, når der anlægges vilde arealer, så her nævnes blot et par forskellige ideer.

Store sten

Større sten i haven kan være til stor gavn for sommerfugle, der elsker varme og læ. Man kan placere store sten et solrigt sted i et bed eller på plænen, så de får en sydvendt flade. Stenene må gerne have en overflade på 20x20 cm eller derover. Brug både mørke og lyse sten, da de opvarmes forskelligt. Plant gerne lave planter rundt om stenene, så disse ligger i fuld sol. Hen over sommeren kan man løbende fjerne høje planter rundt om de store sten, så de ikke ender i skygge. Det nye, lune tilholdssted skal nok blive belønnet med mange gæster i løbet af sommeren!

Stendynger og stensætning

Stensætninger og stendynger er fyldt med huller og kroge, der giver levesteder for mange insekter. Selv en lille bunke sten kan tilføre meget liv til en græsplæne.

Anlæg

Der kan laves en åben stendynge, hvor insekter og dyr selv indretter sig. Når stendynge etableres, placeres de største sten nederst for at give stabilitet; disse kan eventuelt graves lidt ned i jorden. Undgå at bruge mørtel, da det fylder alle de vigtige hulrum op, som insekterne har brug for.

Anskaffelse

Oftest kan både store og mindre sten skaffes ved en forespørgsel hos den nærmeste landmand, der samler sten sammen, når marken harves. Ofte kan man også skaffe sten igennem "Den blå avis". Endelig kan man med en hurtig søgning på nettet finde forhandlere af have-sten, med eller uden levering. På flere genbrugspladser er det også tilladt at tage sten, der er blevet afleveret som affald.

Få mere inspiration med:

"Sten i haven" på Danmarks Naturfredningsforenings hjemmeside:

<https://www.dn.dk/vi-arbejder-for/biodiversitet/vilde-haver/sten-i-haven/>,

Folderen "Vilde haver" fra Fredericia kommune:

<https://www.fredericia.dk/system/files/cp-documents/c81c14db-edb9-ec11-a3af-00505688ca1d.pdf>

Vand

Vand er for alle dyr en absolut nødvendighed, så vand i haven vil tiltrække fugle og insekter - jo større vandområde, jo flere dyr. Nogle dyr har også brug for vand til at yngle i, f.eks. frøer, tudser og salamandre.

Etablering

Vand i haven kan tilføres med arbejdsindsats fra det lille og nemme tiltag til det væsentligt større anlægsarbejde:

Fuglebad

Et fuglebad, som enten kan være et indkøbt fuglebad eller bare en stor skål eller en murerbalje. Beholderen skal jævnligt fyldes op med frisk vand. Læg gerne bark eller andet, som kan flyde i vandet. Så har insekterne noget de kan sidde på. Det kan være en god ide også at have et højere placeret fuglebad, så fuglene kan drikke uden at blive føde for kattene.

Havedam

Anlæg af en havedam kræver et vandtæt underlag i bunden, som enten kan være bassinfolie eller et støbt plastbassin. Bassinfolie giver mulighed for selv at designe havedammen, men stiller større krav til udgravningen.

Placering

Dammen skal helst ligge i fuld sol, så vandet kan opvarmes tidligt om foråret. Den lave ende bør vende mod nord. Det er også en god ide at lægge sten på nordsiden; da de vil reflektere solvarmen til vandet. Havedammen skal ikke ligge nær store træer, da blade fra træerne vil fremme algevækst i vandet.

Udgravning

Hullet skal være lavest mod nord og gerne 70 cm i den anden ende. Så vil bundvandet ikke fryse, og insekter kan overleve her. Hvis der anvendes et støbt bassin, vendes bassinet om, og formen ridses op. Der graves ud, indtil den øverste bassinkant er lige under jordoverfladen. Hvis der anvendes plastfolie, skal overfladen være så glat som muligt. Alle sten i overfladen skal fjernes. Der lægges et tæppe ned i hullet, inden bassinfolien lægges. Det er nemmest at lægge folien, hvis den har ligget i solen og er blevet varm; det gør den blødere at arbejde med. Der lægges jord på kanten af folien og gerne natursten.

Vand i bassinet

Der kommer hurtigere insekter og smådyr i bassinet, hvis der hentes noget vand fra en å eller sø i nærheden. Herefter fyldes op med vand fra hanen.

Et sumpbed eller regnvandsbed

Der kan graves en lille sø under et nedløbsrør. Så man får et fugtigt område/en sø, når det regner. Der graves en lille kanal væk fra området; således belastes kloaksystemet ikke med en del af regnvandet.

Hvis man vil udgrave en stor sø, kræver det et lavtliggende område, hvor søen vil kunne fyldes af grundvand. Det kræver en tilladelse fra kommunen, hvis man anlægger en sø større 600m²

Fisk

Sæt ikke fisk ud i vandhullet. Fisk spiser insekter og mindre dyr, der er sjove at kigge på.

Pleje

Jo større vandhullet er, jo mindre pasning kræver det. Hvis der kommer trådalger i vandhullet, skal de fjernes; de kan lettest fjernes med en rive. Algerne lægges en dags tid på bredden af vandhullet, så de små dyr kan vandre ned i vandhullet igen. Herefter kan algerne lægges på kompostbunken; de er god gødning.

Gode links:

[Vand i haven | Sådan hjælper | havens dyr med at slukke tørsten - Danmarks Naturfredningsforening](#)

[NaturenI DinHave_Folder_2019_1_Web.pdf \(vildmedvilje.dk\)](#)

[Have-tips praktiske råd om havens udformning og anlæg, Havebassinet \(havesider.dk\)](#)

[Sådan gør | haven vild: Sørg for adgang til vand | Dyrenes Beskyttelse](#)

[saadan-faar-i-et-godt-vandhul-vejledning.pdf](#)

Fugle

Mange af havens fugle er oprindeligt skovfugle, som gennem de sidste hundrede år har tilpasset sig livet i gamle haver med mange træer og buske. Gamle parcelhuskvarterer er blandt de områder i Danmark med den største rigdom af fugle.

Træer og buske

Hvis I vil have flere fugle og mere fuglesang i haven, er det således en god ide at plante mange hjemmehørende buske og træer, som giver mad og skjulesteder til fuglene (se afsnittet ovenfor).

Redekasser

I kan tiltrække flere af de fugle, som yngler i huller, ved at opsætte redekasser i haven. I kan købe redekasserne (kig på nettet), eller I kan lave dem selv. De enkelte arter af fugle har helt specielle krav til redekasserne, så valget af redekasser har afgørende betydning for, hvilke fugle, der kan skabes levesteder til. Se f.eks. Dansk Ornitologisk Forenings side om redekasser:

<https://www.dof.dk/fakta-om-fugle/fugle-i-haven/redekasser>

Fuglefodring

I kan, for jeres egen fornøjelses skyld, lægge foder ud til fuglene om vinteren. Det øger sandsynligvis ikke fuglebestandene, men det kan give mange spændende oplevelser i en kold tid. Læg foderet ud på et foderbræt eller i et foderhus. Hold brættet eller huset rent, så fuglene ikke smittes af en virus. Foderet skal være så energiholdigt som muligt. Brug f.eks. gerne solsikkefrø, sesamfrø eller hampefrø. Læg ikke mere foder ud end fuglene kan spise i løbet af dagen, på den måde undgår I at tiltrække rotter. Det er en god ide at fodre tæt på hegn og buske, så fuglene hurtigt kan søge ly for spurvehøgen.

Dansk Ornitologisk Forening giver mange gode råd til fuglefodring

<https://www.dof.dk/fakta-om-fugle/fugle-i-haven/fakta-om-fuglefodring>

Fuglebad

(Se under afsnittet Vand)

Udgivet af det faglige netværk:

Vores Vilde Vejle

Kontakt:

Marie Blicher, e-mail: marie.blicher@gmail.com, mobil: 24611728

Bente Andersen, e-mail: familienvorkvej@mail.tele.dk, mobil: 24450818

Westy Esbensen, e-mail: westyesb@gmail.com, mobil: 53371799